

BURSALI CİNÂNÎ'NİN BEDÂYİ'Ü'L-ÂSÂR ADLI ESERİNDEKİ BURSA TASVİRLERİ

Descriptions of Bursa in Bursalı Cinânî's Work Named Bedâyi'ü'l-Âsâr

Hasan KAVRUK

Prof. Dr., İnönü Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü/Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı,
hasan.kavruk@inonu.edu.tr, orcid: 0000-0001-6352-4985

Kazım YOLDAŞ

Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü/Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı,
kyoldas@uludag.edu.tr, orcid: 0000-0002-6910-3345

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 22.12.2023

Kabul/Accepted: 12.03.2024

DOI: 10.51592/kulliyat.1408327

ÖZ

Edebiyatımızın 16. yüzyıl şair ve yazarlarından, Cinânî mahlasıyla eserler veren Bursalı Mustafa bin Muhammed (öl. H. 1004 / M. 1595) her şeyden önce divan sahibi bir şairdir. Kaynakların belirttiğine göre üç dilde şiir yazma yeteneğine sahiptir. Elimizde bir Türkçe Divanı, Riyâzu'l-cinân ve Cilâ'u'l-kulûb adlı iki mesnevisi, bir de çalışmamıza konu olan mensur hikâye kitabı Bedâyi'ü'l-Âsâr'ı bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda şairin hamse sahibi olduğu belirtilirse de şu ana kadar ele geçen başka bir mesnevisi bulunmamaktadır. Bedâyi'ü'l-Âsâr, kaynaklarda adından Letâif-i Cinânî olarak da söz edilen klâsik hikâye külliyyatlarımızdan biridir. Külliyyatta 76 hikâye ile acıbe ve garibe başlıkları altında 18 latife bulunmaktadır. Eserde, olağanüstü masal unsurları taşıyan hikâyelerin yanında, çağdaş hikâyeleri aratmayacak, günlük hayat sahneleri içinde insanın en zayıf yönlerini ince ayrıntılarıyla tasvir eden realist hikâyeler de yer almaktadır. Bedâyi'ü'l-Âsâr'daki hikâyelerin çoğu yerli unsurları işleyen özgün hikâyelerdir. Bunun yanında eserde, Kırk Vezir Hikâyeleri, Binbir Gece Masalları, Şeh-nâme gibi şark kaynaklı külliyyatlardan seçilip alınmış ya da yeni bir biçime sokulmuş hikâyelerle, halk arasından derlenen anonim anlatılar da vardır. Bazı hikâyelerin başında yazar: " mahrûsa-i Burûsa'da vâki' olan Câmî-i Kebîr'de zamânla mü'ezzin olan Karakaş-nâm kimesne... böyle rivâyet ider" gibi ifadelerle hikâyelerin kimden derlendiğini isim vererek belirtmektedir. Cinânî, hikâyelerin anlatımında gayet sade, açık, Arapça, Farsça terkiplerden oldukça arınmış, sanat endişesinden uzak, külfetsiz bir dil kullanır. Yer yer atasözleri ve deyimlerle, manzum parçalarla süslenen hikâyeler sürükleyici, yapmacıktan uzak, ahenkli bir ifadeyle kaleme alınmıştır. Bunun yanında halkın konuşma dilinden alınan kelime ve deyimlerin bolluğu gözden kaçmamaktadır. "Bu kitaptaki hikâyeler, mevzu bakımından muhtelifdir. Kara ve deniz cenklerine, kadın fitnelere, cadılara, cinlere tılsımlara ait küçük küçük hikâyeler... Eserin asıl ehemmiyeti yazılı Arap ve Acem eski kaynaklarından alınmış hikâyelerin pek az olmasına karşılık Anadolu ve Rumeli hayatını gösteren orijinal hikâyelerin çokluğu ve 16. asrın halk hayatını bütün samimiyeti, bütün kostümleri ve dekorları ile yaşatabilmesi dolayısıyladır. Meyhane ve gezinti âlemleri, baskın sahneleri, kervan hayatı, gemi yolculuğu hülâsâ o asır hayatının her köşesi bu hikâyelerde canlı bir surette göze çarpar" diyen Köprülü eserin genel konusunu kısaca özetlemiştir. Bu çalışmada, yazar Bursalı Cinânî ve eseri Bedâyi'ü'l-Âsâr hakkında genel bilgiler verildikten sonra konusu Bursa'da geçen 10 hikâye, kitaptaki sırasına göre incelenmiştir. Bursa'ya ait yer isimlerinin geçtiği cümleler aktarılmış ve bunların dil içi çevirileri yapılmıştır. Çalışmanın sonunda örnek olarak Bursa'ya ait daha fazla yer tasviri içeren kısa bir hikâye sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Bedâyi'ü'l-Âsâr, Bursa, tasvir.

ABSTRACT

Keywords

Bedâyi'ü'l-
description. Âsâr, Bursa,

One of the 16th century poets and writers of our literature, Bursalı Mustafa bin Muhammed (d. H. 1004 / M. 1595), who wrote works under the pseudonym Cinânî, is first of all a poet who has a divan. According to the sources, he has the ability to write poetry in three languages. We have a Turkish Divan, two masnavis called Riyâzu'l-cinân and Cilâ'u'l-kulûb, and a prose story book, Bedâyi'ü'l-âsâr, which is the subject of our study. Although it is stated in some sources that the poet had hamse, no other masnavi has been found so far. Bedâyi'ü'l-âsâr is one of our classical story corpus, which is also mentioned as Letâif-i Cinânî in the sources. There are 76 stories and 18 latifahs under the titles of acîbe and garîbe in the corpus. In addition to the stories with extraordinary fairytale elements, the work also includes realistic stories that depict the weakest aspects of humans in daily life scenes in fine detail, comparable to contemporary stories. Most of the stories in Bedâyi'l-âsâr are original stories that deal with local elements. In addition to this, there are also anonymous narratives compiled from the public, with stories taken from oriental corpus such as Forty Viziers Stories, One Thousand and One Nights Tales, and Şeh-nâme. At the beginning of some of the stories, the author states by naming who the stories were compiled with expressions such as "Karakâş-nâm kimesne, who was a mu'ezzin in the Câmî-i Kebîr, which took place in Mahrûsa-i Burusa... In the narration of the stories, Cinânî uses a plain, clear language that is free from Arabic and Persian compositions, away from the concern of art, and without burdens. The stories, which are sometimes decorated with proverbs and idioms and verse pieces, are written in a harmonious expression that is far from being artificial. In addition, the abundance of words and idioms taken from the spoken language of the people does not go unnoticed. "The stories in this book are various in terms of subject. Small stories about land and sea wars, women's strife, witches, jinn and talismans... The main importance of the work is the original stories showing Anatolian and Rumelian life, although there are few stories taken from ancient Arabic and Persian sources. This is because of its abundance and the ability to live the 16th century's folk life with all its sincerity, all its costumes and decorations. The taverns and promenades, the raiding scenes, the caravan life, the ship voyage, in short, every corner of that century's life stands out vividly in these stories," said Köprülü. briefly summarized. In this study, after giving general information about the writer Cinânî from Bursa and his work Bedâyi'ü'l-Âsâr, 10 stories set in Bursa were examined according to their order in the book. Sentences containing the place names of Bursa were quoted and their intralingual translations were made. At the end of the study, a short story containing more descriptions of Bursa is presented as an example.

Atıf/Citation: Yoldaş, K.; Kavruk, H. (2024), "16. Yüzyıl Şair ve Yazarı Bursalı Cinânî'nin Bedâyi'ü'l-Âsâr Adlı Eserindeki Bursa Tasvirleri", *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Hasan KAVRUK Armağan Sayısı*, 22(Mart), 281-291.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Kazım Yoldaş, kyoldas@uludag.edu.tr

GİRİŞ

Türk edebiyatında hikâye, en geniş anlamıyla bir olayın anlatımı demektir ve edebiyatımızın bilinen en eski dönemlerine kadar uzanan bir geçmişe sahiptir. Yüzyıllar içinde şiir kadar tutulmasa da pek çok yazar tarafından pek çok tahkiyeye dayalı eserin kaleme alındığı bilinmektedir. Bunlardan birçoğunun da bugünkü manada gerçek hayatı yansıtan realist anlatımlar olduğu görülür.

16. yüzyıl şair ve yazarlarından, Cinânî mahlasıyla eserler veren Bursalı Mustafa bin Muhammed (öl. H. 1004 / M. 1595) tarafından kaleme alınan Bedâyi'ü'l-âsâr adlı hikâye mecmuası, anlatıya dayalı Türk edebiyatının seçkin ve özgün eserlerindedir. Kaynaklarda adından Letâif-i Cinânî olarak söz edilen bu hikâye ve latife külliyyatında yer alan hikâyelerin birçoğu, günümüze kadar hiç duymadığımız çok zevkli anlatımlardır. Eserde, olağanüstü masal unsurları taşıyan hikâyeler bulunmakla beraber, çağdaş hikâyeleri aratmayacak, günlük hayat sahneleri içinde insanın en zayıf

yönlerini ince ayrıntılarıyla tasvir eden realist hikâyeler de azımsanmayacak kadar çoktur. Bu çalışmada yazarın doğduğu şehir olarak Bursa ile ilgili mekân tasvirleri incelenmiştir. 16. Yüzyıl Bursa'sında yaşayan insanların kültürü, yaşam biçimleri arka planda yansıtılmıştır. Külliyyattaki hikâyelerin genel yapısı, dil ve üslûbu hakkında bir kanaat oluşması için, konusu Bursa'da geçen bir hikâye örnek olarak çalışmanın sonuna eklenmiştir.

1. Bursalı Cinânî¹

Klâsik Türk şiirinin 16. yüzyılda yetiştirdiği önemli sanatçılarından olan Cinânî, Bursa'da dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mustafa'dır. Babasının adı Mehmet'tir. Doğum tarihi hakkında kaynaklarda kesin bir bilgi verilmemektedir. Küçük yaşlarda eğitime başladığı, Muallim-zâde Efendiden ² icazet alıp daha sonra onun Anadolu Kazaskerliği esnasında hususi kâtipliğini yaptığı bilinmektedir. Bu kâtiplikten sonra bir ara Karesi'de kassamlık (miras paylaşırma) görevinde bulunan Cinânî'nin, daha sonra müderrislik görevine başladığı, değişik medreselerde bir müddet müderrislik yaptığı, arada bir görevinden azledildiği, şiirlerindeki, tarih manzumelerindeki serzenişlerden, yakınmalardan anlaşılmaktadır. H. 1003 / M. 1594'te Bursa'da İvaz Paşa medresesi müderrisliğine atanan yazar, bir yıl sonra H. 1004 / M. 1595 tarihinde vefat etmiştir. Bursa'daki Hamza Bey Camii yakınındaki Hamza Bey Mezarlığına defnedilen şairin ölümü ile ilgili olarak birçok tarih düşürülmüştür. Bu durum onun, yaşadığı dönemin sanat erbabı tarafından iyi tanındığını, sevildiğini, sayıldığını göstermektedir.

Cinânî her şeyden önce Divan sahibi bir şairdir. Kaynakların belirttiğine göre üç dilde şiir yazma yeteneğine sahiptir. Elimizde bir **Türkçe Divanı**,³ **Riyâzu'l-cinân**⁴ ve **Cilâ'u'l-kulûb**⁵ adlı iki mesnevisi, bir de çalışmamıza konu olan mensur hikâye kitabı **Bedâyi'ü'l-Âsâr**'ı bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda hamse sahibi olduğu belirtilirse de şu ana kadar ele geçen başka eseri bulunmamaktadır.

2. Bedâyi'ü'l-Âsâr

Kaynaklarda Cinânî'nin **Bedâyi'ü'l-Âsâr** adlı bir hikâye mecmuasından bahsedildiği halde yazarın tespit edilebilen mensur latîfe mecmuası nüshalarının adı "**Letâif-i Cinânî**" olarak geçmektedir. **Bedâyi'ü'l-Âsâr**'ın yazılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir⁶. Fakat Bibl. Nat. Suppl. 385'te **Letâif-i Cinânî** adıyla kayıtlı ve H. 1099'da istinsah edilen nüshada yazar H. 998'de geçen bazı olaylardan bahsetmektedir⁷. Cinânî, H. 1004'de öldüğüne göre eserin, yazarın vefatına yakın yıllarda H. 998 ile 1004 yılları arasında yazıldığı kesindir.

Eserin yazılış hikâyesi kaynaklarda şöyle geçmektedir: Devrin padişahı Sultan III. Murad eğlenceye, latîfeye düşkün biridir. Sarayında bulunan Eğlence adlı meddahının hikâyelerini dinleye dinleye usandığı için yeni bir hikâyeci bulunmasını emreder. Görevliler Cinânî'yi bulur ve padişahın isteğini iletirler. Padişahın emrini yerine getiren Cinânî hazırladığı eserini padişaha sunmadan evvel tezhîb için bir müzehhibe verir. Fakat Meddah Eğlence,

¹ Yazar ve eseri ile ilgili bu bölüm Kavruk, Prof. Dr. Hasan, Doç. Dr. Kazım Yoldaş, Bursalı Cinânî Bedâyi'ü'l-Âsâr Çeviri Yazı Metin-Dizin, Malatya, 2011, s.XI-XXIV'dan yararlanılarak hazırlanmıştır.

² Bursalı İsmail Belîğ, *Güldeste-i Belîğ*, Bursa, 1302, s. 455.

³ Okuyucu, Cihan. Cinânî (Hayatı-Eserleri-Divânının Tenkitli Metni), TDK Yay. Ankara, 1994.

⁴ Şarlı, Mahmut. Cinânî, *Riyâzu'l-Cinân [Cennetlerin Bahçeleri]* İnceleme-Metin-Çeviri, TDK Yay. Ankara, 2017.

⁵ Özkan, Mustafa. Cinânî, *Cilâ'u'l-Kulûb (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*. İstanbul Üniversitesi Yay. İstanbul 1990.

⁶ Bursalı M. Tahir. Osmanlı Müellifleri, C.II. s.125; yazar hakkında bilgi için bkz. S.N. Ergun. *Türk Şairleri*. C.III; İsmail Belîğ, *Güldeste-i Belîğ*, Bursa, 1302. s. 455.

⁷ Blochet, E., *Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliotheque Nationale*, Tome I, Paris, 1932, Tome II Paris 1933, Suppl. 385, yk. 208a.

müzehhipte anlaşarak eserdeki hikâyeleri sırasıyla okuyarak padişaha anlatır. Kitap tezhiplenip padişaha teslim edilirse de hikâyeler daha önce padişah tarafından dinlenmiş olduğundan fazla ilgi görmez. Cinânî de beklediği ihšana kavuşamaz. Sultan III. Murad'ın eğlenceye düşkünlüğü, Meddah Eğlence ile Cinânî arasındaki bu lâtif olay Atayî'nin **Şakâyık Zeyli**'nden, Kâtip Çelebi'nin **Fezleke**'sinden ve Bursalı İsmail Belîğ'in **Güldeste**'sinden naklen Fuat Köprülü'nün "Meddahlar" adlı makalesinde teferruatıyla anlatılmıştır⁸.

Bedâyi'ü'l-Âsâr'daki hikâyelerin çoğu yerli unsurları işleyen orijinal, te'lif nitelikli hikâyelerdir. Bunun yanında eserde doğrudan şark kaynaklarından seçilip alınmış, ya da konusu şark kaynaklarından alınıp yeni bir biçime sokulmuş hikâyelerle halk arasından derlenen anonim hikâyeler de vardır.

Yukarıda da belirtildiği gibi hikâyelerin bir kısmı daha önce yazılmış hikâye kitaplarında ya aynen ya da kısmen geçmektedir. Bunlardan birkaç örnek vermek gerekirse 5. ve 32. hikâyeler **Kırk Vezir Hikâyeleri**'nde, 31. ve 38. hikâyeler **Binbir Gece**'de, 52. hikâye kısmen **Şehnâme**'de, 56. ve 57. hikâyeler **Ravzatu'r-reyâhîn**'de geçmektedir. Genellikle yazar başka kaynaklarda geçen bu hikâyeler için kaynak göstermediği halde 56. Hikâyenin sonunda, 57. Hikâyenin başında olayı **Ravzatü'r-reyâhîn**'den aldığını belirtir.⁹

"Bu kitaptaki hikâyeler mevzu bakımından muhtelifdir. Kara ve deniz cenklerine, kadın fitnelere, cadılara, cinlere tılsımlara ait küçük küçük hikâyeler... Eserin asıl ehemmiyeti yazılı Arap ve Acem eski kaynaklarından alınmış hikâyelerin pek az olmasına karşılık Anadolu ve Rumeli hayatını gösteren orijinal hikâyelerin çokluğu ve 16. asrın halk hayatını bütün samimiyeti, bütün kostümleri ve dekorları ile yaşatabilmesi dolayısıyladır. Meyhane ve gezinti âlemleri, baskın sahneleri, kervan hayatı, gemi yolculuğu hülâsâ o asır hayatının her köşesi bu hikâyelerde canlı bir surette göze çarpar"¹⁰ diyen Köprülü eserin genel konusunu kısaca özetlemiştir.

3. Bedâyi'ü'l-Âsâr'da Bursa

Bedâyi'ü'l-Âsâr'da toplam on hikâyede **Bursa** ile ilgili yer isimleri ve tasvirleri yer alır. Bazı hikâyelerde Bursa, hikâyenin girişinde mekân ismi olarak "**mahruse-i Burusa: büyük ve güvenli şehir**" olarak vasıflandırılır. Hikâyenin girişinde genelde "**cenneti kiskandırarak güzellikte büyük ve güvenli şehir**" olarak geçmektedir. Bazı hikâyelerde Bursa'nın içinde yer alan semt, dağ, kaplıca, çeşme, ırmak sadece isim olarak geçer, ayrıntılı tasvir yapılmaz. Aşağıda, Bursa ve içindeki yerlerin geçtiği hikâyelerde yer alan isimler ve tasvirler kitaptaki sırasıyla sıralanmış ve günümüz Türkçesine dil içi çevirileri yapılmıştır:

a) Bursa:

Hikâyet 2: Fırka-i yârân-ı safâ ve zümre-i ashâb-ı vefâdan böyle mesmû'umdur ki meğer bir târîhde mahrûsa-i

Burûsa'da ki reşk-i bâğ-ı cinân ve gayret-i gülşen-i rıdvândur

(Zevk sahibi ve vefalı dostlarımızdan böyle işittim ki meğer bir tarihte cennet bahçelerini kiskandıran ve gayrete getiren, korunaklı büyük Bursa şehrinde ...)

Hikâyet 4: ... mahrûsa-i **Burûsa'ya** varup müsâfir-i diyâr-ı adem olıncaya dek anda karâr itdi.

(Büyük ve güvenli Bursa'ya varıp yokluk ülkesine misafir oluncaya (ölünceye) kadar orada kaldı.)

Hikâyet 15: Mahrûsa-i **Burûsa** ki gayret-i bâğ-ı Rıdvân ve nümûdâr-ı gülistân-ı cinândur

⁸ F. Köprülü, a.g.e., s.384-391; Prof.Dr. Özdemir Nutku, Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri, Ankara, 1976, s.25.

⁹ H. Kavruk, K. Yoldaş, a.g.e., s.XV, 279-280.

¹⁰ F. Köprülü, a.g.e., s.391.

(Cennet bahçesini kıskandıran ve dünyada cennetin bir örneğini gösteren büyük ve güvenli Bursa şehri ...)

Hikâyet 68: Memâlik-i mahmiyye-i Osmânîyye'den mahrûsa-i **Burûsa'dan** ki reşk-i bâğ-ı cinân ü gayret-i ravza-i rıdvândur,

(Osmanlının büyük ve güvenli memleketlerinden, cennet bahçelerini kıskandıran ve gayrete getiren, korunaklı büyük Bursa şehrinden...)

Hikâyet 71: Memâlik-i mahmiyye-i 'Osmânîyye'den nümûne-i firdevs-i a'lâ olan şehri **Burûsa'da** (Osmanlının büyük ve güvenli memleketlerinden, yüce Firdevs cennetinin bir örneği olan Bursa'da ...)

Ben Haleb'e vardıkda anlar Malâtiye etrâfına gitmişler. Çün haber aldum, Malâtiye'ye geldüm, Anlar Ankara ovasına gitmişler. Andan Ankara'ya geldüm. Bursa'ya gitmişler. Bursa'ya geldüğümde Edirne'ye gitmişler. Ben dahı Edirne'ye geldüm. Açmazdan bunları tefahhus iderdüm. Nâ-gâh at pazarında haber aldum ki sende iki yüz akçe haberin alup İstanbul'a giderken yolda seni katl itmegi mukarrer itmişler.

(Ben Haleb'e varınca onlar Malatya çevresine gitmişler. Haber alınca Malatya'ya geldim, Onlar Ankara ovasına gitmişler. Oradan Ankara'ya geldüm. **Bursa'ya** gitmişler. Bursa'ya geldiğimde Edirne'ye gitmişler. Ben de Edirne'ye geldim. Gizlice bunları izlerdim. Ansızın at pazarında haber aldım ki sende iki yüz akçenin haberini alup İstanbul'a giderken yolda seni öldürmeye karar vermişler.)

Birkaç günden sonra İstanbul'dan dahı çıkup sıhhatle yine **Bursa'ya** varduk. Ben dahı vâlideynle buluşup ellerün öpdüm. Bu hikâyeyi vech-i meşrûh üzere gözümle gördüm diyüp âhir eyledi.

(Birkaç günden sonra İstanbul'dan da çıkıp sağlıklı yine Bursa'ya vardık. Ben de anne ve babamla buluşup ellerini öptüm. Bu hikâyeyi anlattığım gibi gözümle gördüm deyip bitirdi.)

Hikâyet 76: Gayret-i bâğ-ı cinân ve nümûdâr-ı gülşen-i rıdvân olan şehri **Burûsa** hamâha'llâhu 'ani'l-be'sâ'da (Cennet bahçesini kıskandıran ve Rıdvân bahçesine benzeyen Bursa şehrinde Allah onu kötülüklerden korusun)

b) Murâdiye Senti, İmâreti, Hamamı ve Camii

Hikâyet 16: Mahrûsa-i **Burûsa** hamâhâ'llâhu ani'l-be'sâ' da (Allah onu zarardan korusun) **Murâdiye** semti demekle ma'rûf mahalledeki cenâb-ı cennet-mekân-ı kuds-âşiyân merhûm Sultân Murâd Hân 'aleyhi'r-rahmeti ve'r-rıdvân bir **'imâret ve bir hammâm** yapup kendülerün dahı türbe-i mutahharası ol 'imâret kurbünde vâki' olmuşdur. Mutavattın olan erbâb-ı hirefden Hâcî Murâd-nâm kimesne hakîre böyle rivâyet eyledi ki: -İttifâk hem-civârum olup mahalle mü'ezzini olan Hâcî Ahmed-nâm kimesne ile bir gün kavlı u karâr eyledük ki bu gice kable't-temcîd **Murâdiye hammâmına** varavuz ve tenhâ iken hammâm 'âlemin idüp safâ sürevüz.

(Büyük ve güvenli Bursa şehrinde (Allah onu zarardan korusun) Muradiye adıyla tanınan semtte, cennetlik yüce sultan merhum Murad Han (Allah'ın rahmeti ve rızası onun üzerine olsun) bir aşevi ve hamam yaptırmıştır. Kendilerinin de temiz türbesi o aşevinin yakınında yapılmıştır. Buraya yerleşmiş olan sanatkârlardan Hacı Murat adlı kişi bu değersize (bana) böyle anlattı ki: Mahalle müezzini olan komşum Hacı Ahmet adlı kişi ile bir gün, gece sabah olmadan önce Muradiye Hamamına varıp تنها iken hamamın keyfini sürmeye karar verdik.)

...câmi' haremün zencîrlü kapusından taşra çıkdum ki minâre dibinde olan dükkânuma vardum.

(... cami avlusunun zincirli kapısından dışarı çıkıp minare dibinde olan dükkânıma vardım.)

Hikâyet 19: Anı gördüm ki **Murâdiye Cami'i'nün** imâmı hâcemüz idi.

(Muradiye Camii'nin imamı hocamızı gördüm.)

Ol hâce ve üstâdum olan **Murâdiye** imâmına buluşmaga vardum.

(O hoca ve üstadım olan Muradiye imamına buluşmaya gittim.)

c) Câmî-i Kebîr (Ulucami):

Hikâyet 17: Yine mahrûsa-i **Burûsa'da** vâki' olan **Câmî-i Kebîr'de** zamânla mü'ezzin olan Karakaş-nâm kimesne ki semtinde nazîri yok bir merd-i 'ârif ve ahvâl-i cihâna mû-be-mû vâkîf idi; böyle rivâyet ider:

(Yine büyük ve güvenli Bursa şehrinde bulunan Ulucami'de, zamanında müezzin olan, semtinde benzeri olmayan, arif ve dünyanın her türlü halinden kılı kılina haberdar olan Karakaş adlı bir kişi böyle anlatır:)

d) Ulguz Suyu:

Hikâyet 19: Yine mahrûsa-i **Burûsa** ahâlîsinden Hasan Dede-nâm kimesne bu fakîr-i kesîrû't-taksîre böyle rivâyet ider ki: -İttifâk, hengâm-ı bahâr ve eyyâm-ı geşt ü güzârda bir gün yârân-ı safâyıla **Ulguz** dimekle meşhûr olan su kenârına seyre varduk. Ol gün anda seyr ü temâşâyâ meşgûl olduk. Ahşâma karşı evlerimize müteveccih olduk.

(Yine büyük ve güvenli Bursa şehri halkından Hasan Dede adlı kişi bu çok kusurlu fakire (yazara) böyle anlattı ki: Bahar mevsiminde gezip tozma günlerine rastlayan bir gün neşeli dostlarla Ulguz diye bilinen su kenarında gezintiye çıktık. O gün orada etrafı seyretmekle meşgul olduk. Akşama doğru evlerimize yöneldik)

e) Eşekyidi:

Hikâyet 19: Gelürken **Eşekyidi**¹¹ dimekle ma'rûf olan mahalde bir büyük kurbağa gördüm. (Gelirken Eşekyedi diye bilinen yerde büyük bir kurbağa gördüm.)

Dün **Eşekyidi'de** gelürken bir kurbağanun gözini taşla urmuşdun.

(Dün Eşekyidi'de gelirken bir kurbağanın gözüne taşla vurmuştun.)

f) Eski Kaplıca, Dağ Yolu:

Hikâyet 44: Bu makûlelerden ma'düddur ol hikâye ki ittifâk bir târîhde gayret-i cennet-i 'ulyâ olan şehri **Burûsa'da** birkaç yârân eyyâm-ı bahâr ve hengâm-ı gül-geşt-i kenârda bir câygâh-ı zîbâda 'ayş u 'işret esbâbın âmâde idüp nûş-ı bâdeye meşgûl olurlar. Yârân u ihvân yek-dil ü yek-cihet olmagın biri biriyle giceyi gündüze ulaştırup ol gice nisfû'l-leyle dek zevk ü safâ iderler. Kaçan ki meclis ehlin tolu urup perîşânlık zamânı geldi, gicenün gâyet letâfeti olup gündüz gibi ay aydını olmagın yine biri birini tahrîk idüp "Yârân-ı safâ, gelün bu makûle gicede yatup esîr-i hûrd u hâb olmayalum belki **Eski Kaplıca'ya** 'azîmet idüp bahâr zamânıdur **tag yolundan** seyr-i kûhsâr iderek gidelüm ve tenhâ ol kevserden nümûdâr olan **havz-ı** musaffânun yunup safâsın idelüm. Bunlar dahı cem'ân ittifâk idüp tag yolundan kandasın **Eski Kaplıca** diyüp gitdiler. Bu tag yolu kaplıca semtinde olan kûh-ı pür-şükûhun eteğinden gider ki değme kimesne gice ile andan gitmeğe kâdir değüldür.

¹¹ Kaynaklarda, I.Murat'ın Bursa'ya bağlı vakıf köyleri arasında **Eşek-yedi/Soğanlı** olarak geçmektedir.

Haylî mühiş yoldur. Giderek **Eski Kapluca'ya** yakın kaldıkları mahalde bir çeşme mukâbilinde gördiler ki bir karaltı görünür.

(Bu çeşit sözlerden sayılan bir hikâyeye göre, bir tarihte yüce cenneti kıskandıran Bursa şehrinde, birkaç dost, bahar günlerinde kırdı gül ve çiçek seyri için yapılan gezinti esnasında, güzel bir yerde, yeme içme eşyasını hazırlayıp içki içmeye başladılar. Ortak duygu ve düşüncelere sahip olan bu dostlar ve kardeşler bir biriyle geceyi gündüze katıp o gece yarısına kadar gülüp eğlenirler. Çok içki içip sarhoş olan dostlar, gündüz gibi ay ışığında gecenin gayet hoş halinden, birbirlerini özendirip “Zevk sahibi dostlar, gelin böyle güzel bir gecede yatıp yemek ve uyku esiri olmayalım. Belki bu bahar zamanında dağ yolundan dağları izleyerek Eski Kapluca'ya gidelim ve yalnız o kevserden çıkan tertemiz havuzda yıkanıp eğlenelim.” Bunların hepsi görüş birliği ederek dağ yolundan “Nerdesin Eski Kapluca” deyip gittiler. Bu dağ yolu, kaplıca semtindeki ulu dağın eteğinden giden ve değme kişinin gece o yoldan gitmeye cesaret edemeyeceği korkunç bir yoldur. Giderek Eski Kapluca'ya yakın bir çeşmenin karşısında bir karaltı gördüler.)

Hikâyet 76: Gördi ki câme-hâbında istirâhat muhâl oldu, dün yarısından atın eğerleyüp **Eski Kapluca** semtine gitdi. Cânibini bâğçeler olduğu mahalle geldükde nâ-gâh ol bâğçeler kapısının önünde bir pîr eline taş alup göğsini döğör ve hem feryâd idüp ağlar.

(Yatağında istirahat imkânsız olduğunu görünce gece yarısında atını eğerleyip Eski Kaplıca semtine gitti. Çevresinde bahçelerin olduğu yere gelince ansızın o bahçeler kapısının önünde bir yaşlı kişi eline taş alıp göğsüne vurur ve hem feryat edip ağlar.)

g) Eski Nemek Pazarı (Tuz Pazarı):

Hikâyet 76: Ben bu şehirde eskicilik ider bir pîrüm. **Eski nemek bâzârında** dükkânımda otururken (Ben bu şehirde eskicilik eden bir ihtiyarım. Eski Tuzpazarı'nda dükkânımda otururken

ğ) Çekirge Hammâmı:

Hikâyet 76: bir gün ittifâk hâtûnumla **Çekirge Hammâmı'na** varduk. (bir gün eşimle beraber Çekirge Hammâmı'na gittik.)

h) Pınarbaşı Mezarlığı:

Hikâyet 76: Andan götürüp bir anda **Pınarbaşı** mezârlarına varduk. Ol mezârlar yanında namâzın kılduk. Kabri hâzır kazılmış imiş. Götürüp kabrine koyduk. Ve üzerine okuyup rûhiyçün du'âlar eyledük. Andan ol 'azîzlere uyup geldük. **Pınarbaşı'nun** su çıkan yerinde meğer anda su kenârında bir kûşe varmış, ol kûşede oturduk. (Oradan götürüp bir anda Pınarbaşı mezarlarına vardık. O mezarların yanında namazını kıldık. Kabri hazır kazılmış imiş, götürüp kabrine koyduk. Ve üzerine okuyup ruhu için dualar eyledik. Oradan o azizlere uyup geldik. Pınarbaşı'nın su çıkan yerinde, bir köşede oturduk.)

I) Keşiş Dağı (Uludağ):

Hikâyet 76: Bir gün san'atuma meşgûl iken gördüm ki bir konşum oduncu var idi. Ol kimesne eşeğine **Keşiş Tağı'ndan** bir yük odun kesüp yüklenmiş.

(Bir gün sanatımla meşgul iken oduncu komşum Uludağ'dan bir yük odun kesip eşeğine yüklemiş)

SONUÇ

Bursalı Cinânî'nin Bedâyi'ü'l-Âsâr adlı hikâye külliyyatında yer alan 76 hikâyeden 10 hikâyede, Bursa ve içindeki yerlerin adı geçmektedir. Cinânî, kendi mahlasıyla cinas teşkil edecek şekilde "reşk-i bâğ-ı cinân: cennet bahçelerini kıskandıran", "nümûdâr-ı gülistân-ı cinân: cennet bahçelerinin benzeri" terkipleri ile Bursa'yı övmüştür. Hikâyelerde doğrudan Bursa ve içindeki semt ve yer isimleri geçerken, hikâyelerden hareketle o zamanki Bursa'da yaşayanlar ve yaşayanların yaşam biçimleri hakkında bir takım çıkarımlarda bulunabiliriz. Mesela Eski Kaplıca'da karı kocanın birlikte çamaşır yıkaması ve akşam olunca ekmek almak için şehre dönmek istemesi, kocanın Tuzpazarı'nda eskici olması, Keşiş dağından odun taşıyarak odunculuk yapan bir kişi olması gibi...

Üçlerin konu edildiği hikâyede Bursa'nın tasavvufi yönü karşımıza çıkmaktadır. Evliya Çelebi'nin Bursa'yı "ruhaniyetli şehir"¹² olarak tavsif etmesi boşuna değildir. Eskiden beri Bursa'da tasarruf sahibi insanların yaşadığına inanılır. Her sabah namazında Ulu Cami'ye Hızır Aleyhisselam'ın geldiği halen daha halk arasında söylenir. Bir hikâyede geçen Üçlerin her Cuma akşamı Bursa'da bir bahçede toplanmaları Allah'a ibadette bulunmaları, zikir etmeleri ve Bursalı birini kendi aralarına almaları Bursa'da tasavvufi hayatın bir yansımasıdır.

Hikâyelerdeki şahıslar, hikâye kahramanı olarak karşımıza çıktığı gibi yazarın hikâyeyi naklettiği anlatıcı konumunda da olabilir. Yazar, hikâyenin yaşanmış gerçek bir olayı konu edindiğine okuyucuyu inandırmak için, bu şahıslardan yeminle hikâyeyi dinlediğini ifade eder. Bazen anlatıcı, olayı bizzat yaşayan kişi olarak karşımıza çıkar. Sadece hikâye kahramanı olan kişiler de vardır. Bunlar Ulu Caminin müezzini Karakaş adlı kişi, Bursa halkından Mehmet Dede, Bursa sanatkârlarından Hasan Efendi gibi konumları ve meslekleri ile okuyucuya takdim edilirler.

Bursa'ya ait daha fazla yer tasvirini ihtiva ettiği için aşağıdaki kısa hikâyeyi, Bedâyi'ü'l- Âsâr'daki Bursa hikâyelerine örnek olarak vermeyi uygun bulduk:

HİKÂYET (76)

Gayret-i bâğ-ı cinân ve nümûdâr-ı gülşen-i rıdvân olan şehir-i Burûsa *hamâha'llâhu 'ani'l-be'sâ'da** ahâlî-i şehrden biri bir cüvâna 'âşık-ı sâdik olup ittifâk ma-beynlerinde 'adüvv-i bî-insâfun nifâkı te'sîr itmekle bir gice rencîde-hâtır olup haylî bî-huzûr oldu.

¹² Hasan Basri Öcalan, Seyahatnâme'ye Göre Ruhaniyetli Şehir Bursa, Bursa İl Özel İdaresi Yay. Bursa, 2008.

* Allah onu kötülüklerden korusun.

Beyt:

Eylemedi ol gice bir lahza hâb
Çeşmini yummadı çeküp ıztırâb

Gördi ki câme- hâbında istirâhat muhâl oldu, dün yarısından atın eğerleyüp **Eski Kapluca** semtine gitdi. Cânibini bğçeler olduğu mahalle geldükde nâ-gâh ol bğçeler kapısının önünde bir pîr eline taş alup göğsini döğer ve hem feryâd idüp ağlar. Bu atlı yigidi gördükde: -Gel yiğid, Allâh rızâsıyçün benüm kanımı dök, kes başımı anan südinden helâl olsun, didi. Bu kimesne hayrân kalup eyitdi: -Hay pîr-i nâ-bâliğ, niçün bî-hûde söylersin. Ben harâmî değülüm. Senün gibi pîrün kanını alup n’eyleyüm? Sözün onat söyle, diyince yine tazarru’ idüp elbette başımı kes. Böyle dirilikden, ölmek yeğdür, diyüp tekrâr yalvardı. Âhir bu yiğid döndi eyitdi: -Ey pîr, niçün böyle nâ-meşrû’ söylersin? İmdi bârî buna sebep nedür, beyân eyle. Eğer öldürmenün aslı var ise o hizmeti edâ ideyüm, didi. Ol dem ol pîr, âh-ı sûznâk çeküp didi ki: -Ben bu şehrde eskicilik ider bir pîrüm. **Eski nemek bâzârında** dükkânımda otururken bir gün ittifâk hâtûnumla **Çekirge Hammâmı’na** varduk. Anda ba’zı kirli esbâbımız var idi, anı yuduk. Karı esbâbı içerde yur, ben taşrada serer kurudurdum. Meğer geç kalmışız, kariya ben eyitdüm: -Gel sen esbâbla arduma düşüp yab yab gel. Ben önce varayum dahı karanlık basmadın etmek alup yiyecek kaydın göreyüm. Yoksa bu gice aç kaluruz. Karı dahı n’ola diyüp ol esbâbları devşüre kaldı. Ben evvelce yola düşüp şehre toğrı yöneldüm. Kaçan ki bu kapısı önünde oturduğum bğçenün kapısı önüne geldüm. İki nefer kimesne gördüm tururlar. Hemân ki beni gördiler: -Pîrüm gel kerem eyle, bizüm maslahatımız düşdi. Ana yardımcık idüp bize bir mikdâr mu’âvenet eyle. İnşâ’allâhu te’âlâ hizmetin yanumuzda zâyî’ olmaya, didiler. Ben dahı gördüm ki iki, yüzi nûrlı sâlih kimesnelerdür. N’ola diyüp buyurun hizmet görelüm diyüp bğçenün içine girdüm. Bir tâbût turur. Ve bir meyyit dahı yatur. Didiler ki: -Mu’âvenet eyle, şu meyyiti yuyalum ve tâbûta koyup namâzın kılup kabrine koyalum. Andan sonra murâdın üzre sana hizmet idelüm. N’ola buyurun, didüm. Ol dem ol meyyiti bir suffe üzre koyup pâk yuyup kefenleyüp tâbûta koyduk. Andan götürüp bir anda **Pınarbaşı** mezârlarına varduk. Ol mezârlar yanında namâzın kılduk. Kabri hâzır kazılmış imiş. Götürüp kabrine koyduk. Ve üzerine okuyup rûhiyçün du’âlar eyledük. Andan ol ‘azîzlere uyup geldük. **Bınarbaşı’nun** su çıkan yirinde meğer anda su kenârında bir kûşe varımış, ol kûşede oturduk. Biraz anlarunla musâhabet itdük. Ol dem ol ‘azîzlerün birisi eyitdi: -Birâder, bu pîri hizmete kullanduk. Üzerümüzde hakk-ı hizmeti sâbit oldu. Gel ol fevt olan yoldaşumuzun tâcı vü hırkâsını bu pîre virelüm. Bu pîr dahı hizmet mukâbelesinde ber-murâd olsun. Yoldaş eyitdi: -N’ola, ben râzîyum. Lâkin bu pîrün ol mahalle liyâkati fehmi olınmaz. Câyizdür ki sonra mahcûb olasın. Ol dem ben hemân eğildüm ellerin öpdüm. Lutf eylen, beni mahrûm u nâ-murâd koman. Her ne buyurursanız emrünüzden taşra olmayam, didüm. Anlar dahı dönüp didiler ki: -Ey pîr, bilmiş ol ki biz üçlerdenüz. Ol meyyit ki görürsüz yoldaşumuz idi. Allâh emrine vardı. Şimdiki hâlde seni anun yirine nasb itmek isterüz. Lâkin şol şartla ki sen kendün aslâ vü kat’â tasarrufa mübâşir olmayasın. Bizümle tanışmayınca bir iş ucını tutmayasın. Bizüm emrimüz ve müşâveremiz olmaduğı maslahatı itmeyesin. Bu bir sırr-ı İlâhîdür, gâyetle sakinasın. Şöyle ki bilmezlikle bir kabâhat idesin. ‘Özrün makbûl olmaz. Yirün âhere virürüz bilmiş olasın. Var yine eskiciliğün işle. Ammâ gâyetle helâl vechile işle, işine hergiz harâm katma. Zinhâr helâlden gayrı yime, didiler. Ve beni vedâ’ idüp gitdiler ve her Cum’a gicesi bizümle ol bğçeye gelüp cem’ olasın, didiler. Çün ol ‘azîzün hırka vü tâcını giydüm, derûnumda bir safâ hâsıl oldu ki gözümden perde gitdi. Maşrık u mağrib cem’isi karşumda nümâyân oldu. Andan bunlarunla ve kavlı ü ‘ahdi berkidüp ayrıldum. Ol gice evüme

geldüm. Hergiz kimesneye sırrımı açmadum. Dehânuma mühr-i sükût urdum. Her gün yine yirüme gelüp eskiciliğüm iderdüm. Kimesnenün benüm hâlümden haberi yoğdı. Her Cum'a gicesi oldukda ol bâğçeye varup anlar ile sabâha dek 'ibâdete meşgûl olurduk ve safâ-yı hâtırla tevhide meşgûl olup her anda nice makâmât-ı 'âliyye kat' u seyr iderdük. 'Ale's-sabâh yine icâzet alup san'atuma işlerdüm. Bir gün san'atuma meşgûl iken gördüm ki bir konşum oduncu var idi. Ol kimesne eşeğine **Keşiş Tağrı'ndan** bir yük odun kesüp yüklenmiş. Gelürken nâ-gâh eşek bir uçuruma düşüp ayağı sürçüp yüküyle yapıyla düşüp helâk oluyor. Çünkü oduncu anı gördi, hey meded, üçler bana yetişün, yoksa eşeğim gitdi, helâk oldu, diyince dahı gözüm tokınup esirgedüm. Turduğum yirden yapışup eşeği düşmeye komayup muhkem tutdum. Yolun üzerine çıkarup salıvirdüm. Eşekdür, sıhhatle yolına revâne oldu. Hemân ki oduncu bunu gördi, gâyetle mesrûr u şâdumân olup bî-ihyâr elüme ayağuma düşüp, öpdü. Ben dahı muhkem ısmarlayup zinhâr yabânda gördüğün nesneyi evde söyleyici olma. Yoksa küllî zarar çekersin. Sana muhkem incinürüm, didüm. Ol dahı n'ola dimezüm, diyüp yolına revâne oldu. Ammâ kaçan ki evine geldi, seğirderek 'avretine gelüp karı, kazıyyeden haberün var mı? Bizüm eskici konşu üçlerden imiş. Eşeğini halâs itdüğün söyledi. Meğher hem-sâyelerinden bir karı anda imiş. Ol da işitdi. Bir karı dahı işitdi. Andan bir sınarı kariya dahı ulaşdı. Ve bî'l-cümle ben ol gün dükkândan eve gelince evde himmet alacak karı on beş yigirmi olmuş, hep bana muntazırlar imiş. Ki hemân varduğum gibi himmet alalar. Evüme varduğumda gördüm ki 'avretler hammâmına dönmiş. Her biri bana himmet eyle diyü dünyâ cefâsın itdiler. Ne çâre itdüğüm işe nâdim oldum. Ammâ *bâ'de harâbi'l-Basra** fâ'ide olmadı. Ne hâl ise ol hafta Cum'a gicesine dek sabreyledüm. Cum'a gicesi geldüm. Ol iki kimesneyi yine anda buldum. Bana eyitdiler. -Kişi biz hod sana bizüm icâzetümüz olmadan aslâ tasarrufa mukayyed olma didük. Niçün sen sözümüz tutmayup ol eşeği tutdun. Kendüni rüsvây eyleyüp göz göre makâmundan sâkit oldun. Ben eyitdüm: -Fî'l-vâki' yanılıp 'azim hatâ itdüm, bilürüm. Lâkin ol oduncu konşumuz olmağın terahhum itdüm. Sabr u ihtiyârüm kalmadı, didüm. Beğüm siz terahhumı gâlib âdemsiz. Ancak bu maslahatda emr-i İlâhî vârid olmadan bir iş itmek olmaz. Bunu senün havsalan götürmez ve sığmaz, diyüp başumdan tâcı ve arkamdan hırkayı çeküp aldılar. Ol dem gözüm yine perdelenüp umûr-ı 'âlemi evvelki gibi görmez oldum. Ve ol safâ -yı hâtır ki var idi, derûnumdan gitdi. Bir dahı bakdum yanumda ol kimesneleri dahı görmedüm. Öte seğirdüm, beri seğirdüm bulmağa çâre ve dermân olmadı. Na-murâd u mahrûm kalup şu makûle devletden kaldum. İmdi benüm sıhhatümden vefâtum yeğdür, lutf eyle diyü yalvarmağa başladı. Âhir bu kimesne eyitdi: -Ey pîr-i bî-tedbîr, seni öldürmekle ne biter. Bi-hamdi'llâhi te'âlâ henüz sıhhatdesin. Ölmek mülâhazasını gider. 'Aklun başuna değşür. Şimden sonra yine salâhi elden koma. Savm u salâta evvelkiden artuk müdâvemet eyle, diyüp bâğçe öninde gündüzler husûsâ gicelerle tenhâ yatup zârılık ile ez-berden yalvar yakar, be-her-hâl anların mekânı bu bâğçedür. Hâlî olmazlar. Nihâyet incinüp sana görünmezler. Senün feryâd u figânun işidicek terahhum iderler. Anlar kerem kânlarıdır. Sen Cenâb-ı Hakk'a tazarru'unı elden koma. Ümîddür ki bu yıl olmazsa gelecek yıl ola, diyüp bu gûne vâfir nasîhat virdi. Fî'l-vâki' kocaya bu sözler hoş gelüp yine devlet-i sâbıkaya ümîdvâr oldu. Allâhu te'âlâ senden râzî olsun. Beni bu bâbda irşâd eyledün, diyü elin öpdü. Atlı dahı ana vedâ' idüp ayrıldı. Rivâyet iderler ki ol kimesne ölünceye dek ol bâbda bir mesken peydâ eyledi. Artuk oradan ayrılmadı. 'Âkıbet ol kapuda teslîm-i rûh eyledi. Ammâ ba'zı ehl-i hâl olan kimesneler evvelki mertebesine vâsil

* "İş işten geçtikten sonra" yerine kullanılan "Basra harap olduktan sonra" anlamında atasözü.

ve ol ki merâm u maksûdı idi, hâsıl oldu. Ba'zılar hod dahı ziyâde terakkî eyledi, dirler. Hergiz iştibâh olunmaya ki Cenâb-ı Hakk'a ve Fa'âl-i Mutlak gibi kerîm kapusın bekleyen kimesneler be-her-hâl vâsıl-ı murâd ve na'il-i maksûd-ı fu'âd olmak mukarrer u muhakkakdur. Hâşâ ki bir fakîr-i pür-taksîr yıllarla efendisi kapusını bekleyüp ana feth-i bâb olmaya ve bir bende-i hakîr bir pâdişâh-ı 'âlfî-câh işiğini yasdanup kâdir olduğı kadar hizmetde iken 'âkibet gevher-i maksûd eline girüp aksâ-yı murâdını bulmaya. Nazm:

O kim eyleye bâb-ı Hak'dan su'âl
Murâdına bir gün bulur ittisâl.
O kim isteye lutf-ı Hak'dan nasîb
Murâdını bir gün virür ol Mucîb
İden dakk-ı bâb içre dikkat müdâm
Bulur feth-i bâb ile âhir merâm
Olur mûcib-i ittisâl-i ferah
Ve men dakka bâbe'l-kerîm infetah*

KAYNAKÇA

- Blochot, E. (1932-1933). *Catalogue des Manuscrits Turcs de la Bibliotheque Nationale*. Tome I. Paris-Tome II. Suppl. 385.
- Bursalı İsmail Belîğ (1302). *Güldeste-i Belîğ*. Bursa.
- Bursalı M. Tahir (ty.). *Osmanlı Müellifleri*. C.III.
- Ergun, S. Nüzhet. *Türk Şairleri*. C.III
- Fuad Köprülü (1966). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara.
- Kavruk, Hasan (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*. İstanbul: MEB. Yay.
- Kavruk, Hasan; Yoldaş, Kazım (2011). *Bursalı Cinânî Bedâyi'ü'l-Âsâr Çeviri Yazı Metin-Dizin*. Malatya.
- Nutku, Özdemir (1976). *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri*. Ankara.
- Okuyucu, Cihan (1994). *Cinânî (Hayatı-Eserleri-Divanının Tenkitli Metni)*. Ankara: TDK Yay.
- Öcalan, H. Basri (2008) *Seyahatnâme'ye Göre Ruhaniyetli Şehir Bursa*. Bursa: Bursa İl Özel İdaresi Yay.
- Özkan, Mustafa (1990). *Cinânî Cilâü'l-Kulûb (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay.
- Şarlı, Mahmut (2017). *Cinânî, Riyâzu'l-Cinân [Cennetlerin Bahçeleri] İnceleme-Metin-Çeviri*. Ankara: TDK Yay. 2017.

<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cinani-mustafa>

<http://timeoutbursa.blogspot.com/2012/04/osmanlinin-kurulus-devri-padisahlarinin.html>

* Cömert kişinin kapısını çalana kapı açılır.

